



O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI ABU RAYHON BERUNIY
NOMIDAGI URGANCH DAVLAT UNIVERSITETI

“QURILISH VA ARXITEKTURA SOHASIDAGI INNOVATSION
G'OYALAR, INTEGRATSIYA VA TEJAMKORLIK”

УРГЕНЧСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ АБУ РАЙХАНА БЕРУНИ

РЕСПУБЛИКАНСКАЯ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ
«ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ, ИНТЕГРАЦИЯ
И ЭКОНОМИКА В ОБЛАСТИ
СТРОИТЕЛЬСТВА И АРХИТЕКТУРЫ»

IN THE NAME OF
ABU RAYHAN BERUNI
URGANCH STATE UNIVERSITY

“INNOVATIVE IDEAS, INTEGRATION,
AND ECONOMY IN THE FIELD OF
CONSTRUCTION AND
ARCHITECTURE”
SCIENTIFIC AND PRACTICAL
REPUBLICAN CONFERENCE

MAVZUSIDAGI RESPUBLIKA
ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA
1-TO'PLAMI



TASHKILIY QO‘MITASI:

RAIS:

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti rektori v.v.b.,
professor - **S.U. Xodjaniyazov**

HAMRAISLAR:

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti ilmiy ishlar va
innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, PhD, dotsent - **Z.Sh. Ibragimov**

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti xalqaro hamkorlik
bo‘yicha prorektori, f-m.f.d., professor - **G‘.U. Urazboyev**

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti, Texnika fakulteti
dekani, f-m.f.n., dotsent - **M.Q. Qurbanov**

Toshkent davlat transport universiteti, Avtomobil yo‘llari muhandisligi
fakulteti dekani, t.f.d., professor - **A.X. Urokov**

Xorazm viloyati Qurilish va uy-joy kommunal xo‘jaligi boshqarmasi, Urganch
tuman bosh arxitektori - **R.B. Matmurov**

ILMIY KOTIB:

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti, “Qurilish”
kafedrası dotsenti, PhD - **A.A. Qutlijev**

TASHKILIY QO‘MITA A‘ZOLARI:

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti yoshlar masalalari
va ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar bo‘yicha prorektori, PhD, dotsent - **D.I. Ibadullayev**

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti moliya-iqtisod
ishlari bo‘yicha prorektori - **A. Atajanov**

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti “Qurilish”
kafedrası mudiri, t.f.n., dots. – **Q.K. Axmedov**

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti “Arxitektura”
kafedrası mudiri **R. Palvanov**

t.f.d., prof., R. Raximov, t.f.d., prof., B.Raxmonov, t.f.n., dots., K.Kuryozov, i.f.n., dots., N. Sattorov, a.f.n., dots., M. Setmamatov, a.f.f.d., dots., S. Atoshev, a.f.f.d., Sh. Abdullayeva, dots., Sh. Xo‘janiyozov, t.f.f.d., S. Sultanova, A. Atamuratov, A. Seyitniyozova, N. Kariyeva, S. Rajabov, S. Yusuf, A. Sobirov, X. Madirimov, X. Radjabov, I. Bekturdiyev, B. Radjapov, A. Xodjayazov, A. Matkarimov, M. Djumanazarova, R. Nafasov, Sh. Navruzov, Y. Tadjiev, R. Sovutov, A. Samandarov, L. Yusupova, Sh. Masharipov, H. Bekchanov, D. Shalikarova, S. Nurmuhamedov, I. Matnazarov, Q. Soburov, K. Yuldashev, A. Bobojonov, Sh. Nurimetov, H. Masharipova, S. Qurambayev, M. Ashurova, A. Shomurotov.

ILMIY-TEXNIK ANJUMAN DASTURIY QO‘MITASI:

Rais: “ARXITEKTURA, QURILISH, DIZAYN” ilmiy-amaliy jurnalining bosh muharriri, i.f.d., prof. **Nurimbetov Ravshan Ibragimovich**

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universitetida 2025 yil 15-16-sentabr kunlari “Qurilish va arxitektura sohasidagi innovatsion g‘oyalar, integratsiya va tejamkorlik” mavzusidagi respublika miqyosidagi ilmiy va ilmiy-texnik konferensiya materiallari kiritilgan.

To‘plamga kiritilgan maqolalar mazmuni, ilmiy salohiyati va keltirilgan dalillarning haqqoniyligi uchun mualliflar mas’uldirlar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Qodirov M. Shaharsozlik asoslari va arxitektura tipologiyasi. Toshkent: 2018 y. Fan va texnologiya.
2. Jumaniyozov B. "Maktabgacha ta'lim muassasalari arxitekturasining tipologik rivojlanish xususiyatlari". O'zbekiston arxitektura va qurilish jurnali, №3, 45–52. 2020 y.
3. Xudayberganov U. "Ta'lim muassasalari loyihalashda ekologik barqarorlik omillari". Qurilish va arxitektura muammolari, №2, 33–40. 2019 y.
4. Миронова Е. Н. Архитектурная типология дошкольных образовательных учреждений. Москва:2015

XO'JAYLI SHAHRINING ME'MORIY-REJAVIY YECHIMI

Karimova Nodirabegim Boburbek qizi

Berdaq nomidagi Qoraqalpog' davlat universiteti magistranti

Annotatsiya

Mazkur maqolada Qoraqalpog'iston Respublikasining yirik shaharlaridan biri bo'lgan Xo'jayli shahrining me'moriy-rejaviy tuzilmasi ilmiy tahlil qilingan. Tadqiqot davomida shahar tarixiy shakllanish omillari, urbanistik rivojlanish bosqichlari, ekologik va ijtimoiy muhit bilan bog'liq xususiyatlari ko'rib chiqildi. Shuningdek, zamonaviy shaharsozlik tamoyillari asosida mavjud muammolar va istiqboldagi yechimlar yoritildi.

Аннотация

В данной статье научно проанализирована архитектурно-планировочная структура Ходжейли, одного из крупных городов Республики Каракалпакстан. В ходе исследования были рассмотрены факторы исторического формирования города, этапы урбанистического развития, особенности, связанные с экологической и социальной средой. Также были освещены существующие проблемы и перспективные решения на основе принципов современного градостроительства.

Annotation

In this article, the architectural and planning structure of the city of Khojeyli, one of the largest cities of the Republic of Karakalpakstan, is scientifically analyzed.

During the study, the factors of the historical formation of the city, the stages of urban development, and its features related to the ecological and social environment were considered. Existing problems and prospective solutions based on modern urban planning principles were also highlighted.

Kalit soʻzlar

meʼmoriy-rejaviy yechim, shaharsozlik, urbanistika, barqaror rivojlanish, ekologik arxitektura, transport tizimi, tarixiy meros, GIS tahlil

Ключевые слова

архитектурно-планировочное решение, градостроительство, урбанистика, устойчивое развитие, экологическая архитектура, транспортная система, историческое наследие, ГИС-анализ.

Keywords

architectural and planning solution, urban planning, urbanism, sustainable development, ecological architecture, transport system, historical heritage, GIS analysis.

Kirish

Oʻzbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan soʻng, mamlakatning barcha hududlarida, jumladan Qoraqalpogʻiston Respublikasida ham shaharsozlik va hududiy rejalashtirish jarayonlari jadal surʼatlarda rivojlanib bormoqda. Aholi sonining oʻsishi, iqtisodiy faoliyatning kengayishi, yangi transport yoʻllari va sanoat markazlarining shakllanishi natijasida shaharlarning arxitektura va rejalashtirish tuzilmalari zamon talablari asosida qayta koʻrib chiqilmoqda. Shu jarayonda Xoʻjayli shahri ham alohida eʼtiborga loyiq boʻlib, u Qoraqalpogʻiston Respublikasining strategik hududiy markazlaridan biri sifatida shakllanmoqda.

Asosiy qism

Xoʻjayli shahri geografik joylashuvi jihatidan Orolboʻyi hududida muhim transport va iqtisodiy tugunlardan biri hisoblanadi. Shaharning Amudaryo havzasiga yaqin joylashganligi, qadimiy savdo yoʻllariga ulanib kelgani va tabiiy resurslarga boyligi uning tarixiy shakllanishida hal qiluvchi omil boʻlgan. Shu bilan birga, Xoʻjayli qadimiy madaniyat va meʼmorchilik anʼanalarini oʻzida mujassam etgan hudud sifatida ham diqqatga sazovordir. Bu yerda topilgan arxeologik yodgorliklar va

qadimiy shaharsozlik izlari shahar tarixiy ildizlari necha asrlarga borib taqalishini ko'rsatadi.[1]

Zamonaviy shaharsozlik nuqtayi nazaridan qaranganda, Xo'jayli shahrining arxitektura-rejaviy tuzilmasi bir qator dolzarb masalalarni hal qilishni taqozo etadi. Birinchidan, aholining ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish uchun turar-joy massivlari va ijtimoiy infratuzilmalarni oqilona joylashtirish talab etiladi. Ikkinchidan, ekologik omillar, ya'ni Orol dengizi fojiasi oqibatida yuzaga kelgan atrof-muhit muammolari, chang bo'ronlari va suv taqchilligi shahar rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Uchinchidan, iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish va transport-logistika infratuzilmasini modernizatsiya qilish orqali Xo'jaylining mintaqaviy raqobatbardoshligini oshirish zarurati mavjud.

So'nggi yillarda shaharsozlik sohasida "barqaror rivojlanish", "yashil arxitektura" va "aqlli shahar" konsepsiyalari dolzarb bo'lib bormoqda. Ushbu yondashuvlar shaharni nafaqat iqtisodiy samarali, balki ekologik barqaror, ijtimoiy qulay va madaniy jozibador qilishga qaratilgan. Xo'jayli shahrining me'moriy-rejaviy yechimini ishlab chiqishda ana shu global tendensiyalarni mahalliy sharoitlar bilan uyg'unlashtirish alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.[2]

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundaki, Xo'jayli shahrining hozirgi rejalashtirish modeli hali to'liq urbanistik me'yorlar asosida shakllanmagan, mavjud infratuzilma esa aholining ortib borayotgan ehtiyojlariga har doim ham javob bera olmaydi. Shu sababli, shaharni kelgusi rivojlantirish jarayonida tarixiy me'moriy merosni asrab-avaylash, ekologik omillarni hisobga olish, transport va kommunikatsiya tizimlarini takomillashtirish, turar-joy massivlari va jamoat inshootlarini zamonaviy standartlarga muvofiq joylashtirish masalalari dolzarbdir.

Shu o'rinda tadqiqotning asosiy maqsadi - Xo'jayli shahrining me'moriy-rejaviy yechimini ilmiy tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va istiqboldagi rivojlanish uchun takliflar ishlab chiqishdan iboratdir. Ushbu maqolada tarixiy, ijtimoiy va ekologik omillar asosida shahar tuzilmasining xususiyatlari tahlil qilinadi, zamonaviy urbanistik tamoyillarga asoslangan istiqbolli yo'nalishlar yoritiladi.

Tadqiqot natijalari shaharsozlik siyosati va amaliyotida, shuningdek, hududiy rejalashtirish dasturlarida qo'llanishi mumkin bo'lgan ilmiy asosli tavsiyalarni taqdim etishga xizmat qiladi.[3]

Tadqiqot usuli sifatida birinchi urbanistik tahlil - shahar rejasining asosiy struktura elementlari (transport tizimi, yashash hududlari, ijtimoiy infratuzilma) bo'yicha zamonaviy standartlarga nisbatan baho berildi. Ikkinchi qiyosiy tahlil - Xo'jayli shahrining rejalashtirish modeli O'zbekiston va qo'shni davlatlardagi o'xshash shaharlar bilan taqqoslandi.

Tadqiqot natijalarida:

Tarixiy rivojlanish omillari -Xo'jayli shahri Amudaryo havzasining muhim chorrahalardan birida joylashgan bo'lib, qadimiy davrlardan buyon savdo yo'llari bilan bog'liq hudud sifatida shakllangan. Shahar hududida qadimiy arxeologik yodgorliklar, jumladan Qal'a va qadimiy qo'rg'onlar mavjudligi shaharsozlik an'analari chuqur ildizlarga ega ekanidan dalolat beradi.[4]

Zamonaviy me'moriy-rejaviy tuzilma - bugungi kunda Xo'jayli shahri quyidagi asosiy funksional zonalaridan tashkil topgan:

Ma'muriy va markaziy hudud - hokimiyat binolari, ijtimoiy-madaniy inshootlar joylashgan qism;

Iqtisodiy ishlab chiqarish zonasi - kichik sanoat korxonalari va transport tugunlari;

Yashil hududlar va dam olish maskanlari - shahar ekologiyasini muvozanatlashtiruvchi omillar sifatida.

Shahar transport tizimi avtomobil yo'llari asosida shakllangan bo'lib, jamoat transporti infratuzilmasi rivojlanmoqda. Biroq, piyodalar va velosiped yo'laklari yetarli darajada shakllanmaganligi urbanistik muammolardan biridir.[5]

Ekologik va tabiiy omillar. Shahar hududi Amudaryo daryosiga yaqin joylashgani sababli suv resurslari bilan bog'liq ekologik xususiyatlarga ega. Shu bilan birga, Orolbo'yi mintaqasiga yaqinligi sababli ekologik muammolar (chang bo'ronlari, suv taqchilligi) shaharsozlik jarayoniga ta'sir ko'rsatmoqda.

Me'moriy muammolar va istiqbollar.

Muammolar: tartibsiz qurilishlar, transport yuklamasining ortishi, yashil maydonlarning qisqarishi.

Istiqbollar: zamonaviy ekologik barqaror arxitektura, energiya tejamkor qurilish texnologiyalaridan foydalanish, tarixiy meros obyektlarini saqlash va turizm salohiyatini oshirish.[6]

Xulosa

Xulosa qilib aytsak Xo'jayli shahrining me'moriy-rejaviy yechimi tarixiy an'analar va zamonaviy urbanistik tamoyillarning uyg'unlashuvi orqali shakllanmoqda. Shahar rivojlanishida ekologik omillar, ijtimoiy ehtiyojlar va iqtisodiy imkoniyatlar birgalikda hisobga olinishi zarur. Kelgusida barqaror shaharsozlik yondashuvlarini joriy etish, yashil infratuzilmani kengaytirish va transport tizimini modernizatsiya qilish Xo'jayli shahrining raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Akhmedov S. O'zbekiston shaharsozligi va arxitekturasi taraqqiyotining asosiy yo'nalishlari. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. 2020 y.
2. Berdimuratov B. Qoraqalpog'iston shaharlarining me'moriy-landshaft rivojlanishi. Nukus: Qoraqalpoq Davlat Universiteti nashriyoti. 2018 y.
3. Seydullaev S.Sh., "Qo'ng'iroq shahrining me'moriy-rejaviy yechimini takomillashtirish". Magistrlik dissertatsiyasi. 2019 y.
4. Karimov A., Rahimov D. "Urbanizatsiya jarayonlari va ularning ekologik oqibatlari: Orolbo'yi hududi misolida". O'zbekiston Arxitektura va Qurilish Jurnali, 5(2), 45–53. 2021 y.
5. Xo'jayev M. Hududiy rejalashtirish va shaharsozlik nazariyasi. Toshkent: TADI nashriyoti. 2017 y.
6. Yusupov K. "Orolbo'yi mintaqasida ekologik muammolar va shaharsozlikka ta'siri". Ekologiya va Barqaror Rivojlanish, 4(1), 78–84. 2016 y.